

STEN I STAN

Människor i storstäderna visar ett allt större engagemang för den egna stadens arkitektur och kulturmiljö. I riktlinjerna för den framtida stenstaden i Stockholm slås fast att en småskalig bebyggelse och funktionsblandning ska bibehållas och utvecklas.

TEXT PETER WILLEBRAND

När Stadsbyggnadskontoret i Stockholm i våras presenterade sitt *Program för city* var det ett slags summering av projekt som genomförts för att ta ett helhetsgrepp på hur bebyggelsen i city har utvecklats och hur den ska se ut i en framtid där staden växer och förtätas. Bland annat konstaterades att stenstaden i de centrala delarna, som grundades under årtiondena runt förra sekelskiftet, har satt en stark prägel på stadens silhuett, och den ska värnas.

Dåtidens relativt hårda regleringar för gatubredd och hushöjd har gjort att bara ett fåtal byggnader i dag reser sig högre än den gemensamma taklinjen, vanligen fem våningar (cirka 20 meter höga mot 18 meter breda gator). Gatufasaderna är ofta uppdelade i sockelvåning och huvudfasad med detaljer i natursten och puts, inte sällan med en markerad takfot.

I och med 60-talets rivningsprojekt

runt Klarakvarteren uppstod tydliga skiljelinjer mellan bostäder och kommersiella fastigheter i stenstaden, där Norrmalm blev stadens nya modernistiska epicentrum. I riktlinjerna för den framtida stenstaden slås fast att en småskalig bebyggelsestruktur och funktionsblandning ska bibehållas och utvecklas. Samtidigt utpekas en rad områden i city vara i behov av stora förändringar, som Klarakvarteren, Vasagatan, Centralstationen och Tegelbacken.

Runt Sergels torg och Sveavägen har omfattande arbeten redan pågått i flera år. Omgestaltningen av Brunkebergstorg, som vann Stenpriset 2017, är ett typexempel på hur man från stadens sida på nytt försöker öppna upp city och skapa nya flöden med attraktiva stadsrum.

Branden i kvarteret Vildmannen på Biblioteksgatan för drygt ett år sedan blev också ett tydligt bevis på stensta-

dens betydelse för Stockholm. I stadens pm för den nya detaljplan som fastighetsägaren Hufvudstaden behöver ta fram efter branden, betonades riksintresset och platsens höga kulturhistoriska värde som går tillbaka till 1600-talet. Fastigheten bedöms ha ett stort kulturhistoriskt värde som motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen, bland annat anses fasaden i Roslags-sandsten med sin "rika ornamentering" ha stor betydelse för Biblioteksgatans attraktivitet.

En stor fråga blir förstas kostnaderna, om Hufvudstaden väljer att följa stadens önskan om att ta hänsyn till det kulturhistoriska värdet, vilket allt tyder på. Brandinspektionen visade att det i praktiken endast är stålkonstruktionen och stenfasaden från förra seklets början som återstår. Det skulle förmodligen bli billigare att riva och bygga nytt, men samtidigt kan man utgå ifrån att allmänhetens tryck på att bevara byggnaden på en av Stockholms finaste adresser är stort. I sin delårsrapport för tredje kvartalet 2018 har Hufvudstaden bokfört en försäkringsersättning på 80,6 miljoner kronor. Något nytt årtal för fastighetens färdigställande har inte satts.

Ipm:et för Vildmannen hänvisades också till *Program för city* där man presenterar en rad teman för riksintressena i innerstaden. Bland ett antal så kallade värdekärnor i stenstaden ingår platser som Blasieholmstorg, Gustav Adolfs torg, finanshusen vid Kungsträd-

FOTO: KARIN OLEANDER

◀ Omgestaltningen av Brunkebergstorg tog hem fjolårets Stenpris.

Ombyggnaden av Strömkajen har inneburit ett detektivarbete där de nya stenarbetena har förankrat platsen i historien med hjälp av den senaste tekniken.

FOTO: JOHAN DEHLIN

FOTO: IDHA LINDHAG

Återupptäckt golv
i Kolmårdsmarmor
på Bar Central.

FOTO: TORD-RIKARD SÖDERSTRÖM

Fastigheten Ture
No 8 på Östermalm
har granitsockel
klädd i kalksten
från Norrvange.

FOTO: KARIN OLEANDER

Fastighet på Östermalm
där ny ljusgrå kalksten från
Borghamnsten ersatt gamla
delar och detaljarbeten.

”En enkel byggnad som till exempel får en sockel i natursten signalerar stilmässig kvalitet.”

gården, Birger Jarlsgatan och Norra Bantorget, samtliga med en unik plats och funktion i Stockholms historia. Den högljudda debatten om placeringen av Nobel Center på Blasieholmen är talande för hur stockholmarna själva uppfattar förändringar i just de kvarteren.

Samtidigt konstaterar författarna bakom *Program för city* att den klassiska stenstaden är ”flexibel” och klarar en omställning till en föränderlig värld med moderna krav på förtätning. Men även om Stockholm får allt fler skyskraphöga byggnader i nya stadsdelar är huvudspåret att stenstadens enhetliga höjdskala på cirka 20 meter, som skapat stadens topografi, ska förbli intakt.

När den nya stadsdelen Hagastaden nu växer fram mellan innerstaden och Solna beskrivs den som den klassiska stenstaden i en modern tolkning. Gestaltningen ska ”hålla sig inom stenstadens tema för att stadsbilden inte ska bli för orolig”. Stora glas- och plåt-fasader ska undvikas till förmån för en ”klassisk fasadkomposition” med resliga sockelvåningar, tydliga bostadsentréer och individualistiskt gestaltade fasader som berikar gaturummen, precis som i innerstaden.

Stockholms läge vid vatten har också en stor betydelse för staden, med krav på öppna och offentliga hårdgjorda ytor längs kajerna. Nya Slussen är ett monumentalt exempel och ett av de största svenska naturstensprojekten i modern tid.

Även områdena längs Norrström och Nybrokajen har genomgått stora förändringar där naturstenen både bidrar till stadens förnyelse och återknyter till platsens historia som mötesplats i skärningspunkten mellan land och hav.

Susanna Stenfelt är planarkitekt vid Stockholms stads stadsbyggnadskontor och var handläggare för pm:et där staden ger sin syn på Vildmannens framtid. Hon möter ofta ett stort engagemang för stenstaden bland stockholmarna.

– Reaktionerna på rivningen av Astoriahuset på Nybrogatan och beslutet att stoppa planerna på Nobelcentret på Blasieholmen är två tydliga och aktuella exempel på hur engagemanget ser ut. Det går delvis tillbaka till rivningarna av stadskärnan under 50- och 60-talen, där de historiska delarna fick stryka på

föten för att ge plats för modernitet och trafik, säger Susanna Stenfelt.

Engagemanget för den egna staden är inte unikt för Stockholm, även om rösterna hörs mer i en huvudstad.

Samtidigt måste en stad kunna förnyas och förtätas, så som städer alltid har gjort. I *Program för city* slår man också fast att Stenstaden ”tål viss förändring”.

– Det handlar inte minst markanvändning. Husen i stenstaden kan fylla många syften, en skola kan till exempel byggas om till bostäder, säger hon.

– Jämfört med många andra storstäder är Stockholm en stad med väldigt långa vyer, vilket underlättar när man till exempel vill bygga extra våningar.

De naturliga byggmaterialen spelar bokstavligen en roll i att binda samman den gamla stenstaden med den nya, betonar Susanna Stenfelt.

– Material som trä och sten har så många ansikten, en enkel byggnad som till exempel får en sockel i natursten signalerar stilmässig kvalitet.

Raoul Wallenbergs torg vid Nybroplan är Susanna Stenfelts favoritexempel på ett modernt projekt som knyter samman stenstadens historia, nutid och framtid. ■